

Sygn. akt I CSK 683/14

POSTANOWIENIE

Dnia 9 lipca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Marta Romańska

w sprawie z wniosku L. H.

przy uczestnictwie M. H. i Skarbu Państwa - Naczelnika Urzędu Skarbowego w O.

o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia

o odrzuceniu spadku,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 9 lipca 2015 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczyni

od postanowienia Sądu Okręgowego w W.

z dnia 24 stycznia 2014 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 6 czerwca 2012 r. Sąd Rejonowy w O. odmówił zatwierdzenia uchylenia się przez wnioskodawczynię L. H. od skutków niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku po mężu J. H. Apelację wnioskodawczyni od tego orzeczenia Sąd Okręgowy w W. oddalił postanowieniem z dnia 24 stycznia 2014 r. Sądy ustaliły, że mąż wnioskodawczyni J. H. zmarł 21 listopada 2009 r. i w tym dniu wnioskodawczyni została poinformowana o jego śmierci przez pracownika opieki społecznej, małżonkowie od dwudziestu lat pozostawali bowiem w faktycznej separacji. O długach podatkowych męża dowiedziała się z otrzymanego w dniu 5 stycznia 2011 r. odpisu wniosku o stwierdzenie nabycia spadku, złożonego przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w O., do którego dołączone były decyzje z dnia 24 czerwca 2008 r. ustalające kilkudziesięciotysięczne zobowiązanie podatkowe spadkodawcy za lata 2003 i 2004. Wniosek o zatwierdzenie uchylenia się od skutków niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku po mężu wnioskodawczyni złożyła w dniu 6 lutego 2012 r., oświadczenie tej treści oraz oświadczenie o odrzuceniu spadku wnioskodawczyni złożyła na rozprawie w dniu 3 kwietnia 2012 r. Sąd Rejonowy uznał, że oświadczenie to zostało złożone po zawitym terminie rocznym z art. 88 § 2 k.c., biegnącym od dnia 5 stycznia 2011 r.

Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego, w szczególności ustalenie, że wnioskodawczyni dowiedziała się o istnieniu i wysokości długu podatkowego zmarłego męża w dniu 5 stycznia 2011 r., z decyzji ustalających wielkość zobowiązania podatkowego, załączonych do wniosku o stwierdzenie nabycia spadku, w których wielkość zaległości podatkowych została podana na pierwszej stronie pogrubioną czcionką. Sąd odwoławczy zauważył, że o tym, iż jej mąż był zadłużony orientowała się jeszcze za jego życia, ponieważ przychodzili do niej wierzyciele. Przyjmując, że zawity termin roczny do złożenia oświadczenia, o którym mowa w art. 1019 k.c. biegł od 5 stycznia 2011 r., wniosek o zatwierdzenie oświadczenia o uchyleniu się od skutków niezłożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku zgłoszony 6 lutego 2012 r. był spóźniony. Sąd nie podzielił zarzutu, że stan intelektualny wnioskodawczyni uzasadniał zastosowanie art. 5 k.c. jako podstawy nieuwzględnienia upływu terminu do złożenia oświadczenia. Nie znalazł też podstaw do stwierdzenia, że wnioskodawczyni znajdowała się

w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli, a zarzut naruszenia art. 117 § 5 k.p.c. uznał za niepoddający się kontroli, skoro postanowienie o oddaleniu wniosku o ustanowienie dla wnioskodawczynie pełnomocnika mogło lecz nie zostało przez nią zaskarżone.

Wnioskodawczynie wniosła skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego. Oparła ją na podstawie naruszenia prawa materialnego i zgłosiła zarzut błędnej wykładni art. 88 § 2 k.c. polegającej na przyjęciu, iż błąd jest kategorią obiektywną, a ocena jego wystąpienia sprowadza się do rozważenia działania przeciętnie rozsądnego człowieka, w sytuacji gdy błąd jest kategorią prawną subiektywną i wymaga uwzględnienia indywidualnych zdolności poznawczych wnioskodawczynie, zarzuciła też nieprawidłowe niezastosowanie art. 65 § 1 k.c. do oświadczenia o odrzuceniu spadku złożonego przez wnioskodawczynię w dniu 27 kwietnia 2011 r., które Sąd Okręgowy winien, jej zdaniem, potraktować jako oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku.

We wnioskach skarżąca domagała się uchylenia zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego w W. w całości i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Pierwszy zarzut podniesiony przez wnioskodawczynie, mimo formy sugerującej kwestionowanie sposobu rozumienia przez Sąd Okręgowy art. 88 § 2 k.c., zwalcza w istocie ustalenia faktyczne. Podnoszone przez skarżącą argumenty nie dotyczą – jak by wynikało z treści zarzutu – subiektywnej lub obiektywnej koncepcji pojmowania błędu. Mimo niezbyt jasnej argumentacji Sądu drugiej instancji, który z jednej strony zaakceptował stanowisko Sądu Rejonowego, że wnioskodawczynie pozostawała w błędzie co do stanu majątkowego spadkodawcy do chwili, kiedy dowiedziała się o jego zadłużeniu z dokumentów dołączonych do wniosku o stwierdzenie nabycia spadku, ale jednocześnie wskazał, iż o jego niespłacanych zobowiązaniach wiedziała jeszcze za jego życia, ostatecznie Sąd ten przyjął, że powódka pozostawała jednak w błędzie co do rzeczywistego stanu spadku do czasu, kiedy uzyskała informację o znacznych długach podatkowych męża. Tego wniosku prawnego Sądu Okręgowego wnioskodawczynie nie podważa.

Podnosi jedynie, że otrzymany odpis wniosku o stwierdzenie nabycia spadku nic w jej stanie wiedzy nie zmienił, wobec czego nadal pozostawała w błędzie co do stanu spadku, aż do czasu, kiedy pracownik pomocy społecznej objaśnił jej stan rzeczywisty. Sądy obu instancji poczyniły jednak odmienne ustalenia odnoszące się do informacji, jakie zawierały i przekazały wnioskodawczyni dokumenty dołączone do tego wniosku. Ustalenie stanu wiedzy wnioskodawczyni po otrzymaniu przez nią informacji zawartej w decyzjach podatkowych jest ustaleniem faktu, a wobec tego nie może być kwestionowanie w postępowaniu kasacyjnym (art. 398³ § 3 k.p.c.) inaczej niż w drodze wytknięcia uchybień procesowych, które mogły spowodować nienależyte zebranie lub niekompletna ocenę materiału dowodowego. Tymczasem wnioskodawczyni zarzuca jedynie naruszenie prawa materialnego, wobec czego ustalony stan faktyczny jest wiążący dla Sądu Najwyższego (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). W postępowaniu kasacyjnym skarżąca nie może więc skutecznie twierdzić, że nie otrzymała odpisu decyzji podatkowych przy wniosku o stwierdzenie nabycia spadku, ani też, że o długach podatkowych męża dowiedziała się później, niż ustaliły to Sądy w niniejszej sprawie.

Drugim zarzutem podniesionym w skardze kasacyjnej jest zarzut naruszenia art. 65 k.c. przy interpretacji pisma zawierającego oświadczenie o odrzuceniu spadku, wystosowanego przez wnioskodawczynię do Sądu Rejonowego w O. w dniu 27 kwietnia 2011 r., w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku wszczętego na wniosek wierzyciela spadkodawcy. Sąd Okręgowy ocenił, że pismo to nie wywarło żadnego skutku, ponieważ zawierało oświadczenie o odrzuceniu spadku, przewidziane w art. 1015 k.c., jednak oświadczenie to złożone zostało po upływie 6-miesięcznego terminu. Wnioskodawczyni podnosi natomiast, że kierując tej treści oświadczenie do sądu prowadzącego postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku już po uzyskaniu informacji o długach męża, miała na celu uchylenie się od skutków niezłożenia we właściwym czasie oświadczenia o odrzuceniu spadku i tak należało jej pismo potraktować.

Nie budzi wątpliwości, że treść pism kierowanych do sądu również podlega wykładni, mającej na celu ustalenie rzeczywistej woli i celu, jaki chciała osiągnąć osoba wnosząca pismo. Czynności procesowe stron stanowią rodzaj czynności prawnych. W wypadku czynności podejmowanych w formie pisemnej obowiązek

poddania ich treści ocenie pod kątem ustalenia ich rzeczywistego znaczenia wynika z art. 130 § 1 zd. drugie k.p.c., zgodnie z którym mylne oznaczenie pisma procesowego lub inne oczywiste niedokładności nie stanowią przeszkody do nadania mu biegu i rozpoznania go w trybie właściwym. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przepis ten uznawany jest za zalecenie rozpoznania pisma zgodnie z jego treścią wyrażającą intencje autora, a wątpliwości można wyjaśnić w drodze wykładni pisma lub przez wezwanie strony do ich wyjaśnienia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2015 r., IV CZ 105/14, nie publ. i z dnia 14 listopada 2013 r., IV CZ 81/13, niepubl.). Wykładnia przebiegać powinna zgodnie z regułami stosowanymi przy interpretacji oświadczeń woli (art. 65 k.c.).

Wyjaśnienia rzeczywistej intencji autora wymagają zwłaszcza pisma sporządzone przez stronę działającą osobiście, bez profesjonalnego pełnomocnika. Szczególnie dotyczy to czynności podejmowanych przez uczestnika postępowania nie mającego doświadczenia ani wiedzy potrzebnej do formalnie poprawnego formułowania oświadczeń i żądań (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 1992 r., IV CSK 384/11, z dnia 7 lutego 2006 r., IV CZ 7/06, z dnia 23 marca 2006 r., III CZ 19/06 i z dnia 23 września 2009 r., I CZ 51/09, nie publikowane). Stosując dyrektywy interpretacyjne z art. 65 § 1 k.c. przy ustalaniu zamysłu wnoszącego określone pismo, należy uwzględnić nie tylko dosłowną treść, ale także wszystkie okoliczności towarzyszące jego złożeniu wskazujące na motyw działania autora i cel podjętej czynności (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2014 r., II CSK 410/13, nie publ.). Tego rodzaju oceny pisma wnioskodawczyni, złożonego w dniu 27 kwietnia 2011 r. Sąd Okręgowy nie przeprowadził, poprzestając na odniesieniu się do jego werbalnego brzmienia.

W art. 1019 k.c. ustawodawca określił zasady uchylenia się od skutków prawnych złożenia lub niezłożenia oświadczenia w sprawie przyjęcia i jego rodzaju bądź odrzucenia spadku. Oświadczenie o uchyleniu musi nastąpić przed sądem, a spadkobierca powinien jednocześnie oświadczyć, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca. Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku wymaga zatwierdzenia przez sąd. Czynność tę spadkobierca może podjąć w odrębnym postępowaniu, może też jej dokonać w ramach toczącego się postępowania spadkowego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia

6 czerwca 2007 r., III CZP 53/07, OSNC 2008/7-8/78 i postanowienie z dnia 18 marca 2010 r., V CSK 337/09, nie publ.). Niewątpliwie kwestia intencji z jaką skarżąca złożyła w dniu 27 kwietnia 2011 r. pismo skierowane do sądu prowadzącego sprawę o stwierdzenie nabycia spadku powinna zostać zbadana w tamtym postępowaniu, jednak nie oznacza to, że obecnie wnioskodawczyni nie może powoływać się na to pismo i argumentować, iż chciała się w ten sposób odwrócić skutki niezłożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Intencja pisma nie została wówczas wyjaśniona a samo pismo nie spowodowało podjęcia żadnych czynności przez sąd. Nie jest to więc zagadnienie rozstrzygnięte. Wskazane pismo wpłynęło z zachowaniem terminu z art. 88 § 2 k.c., którego początek Sądy wyznaczyły na 5 stycznia 2011 r.

Zarzut niezastosowania art. 65 § 1 k.c. okazał się więc uzasadniony, wobec czego zaskarżone postanowienie należało uchylić i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego wynika z treści art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c.